

Sävellyksillä kilpailemisesta

puheenvuoro Suomen Säveltäjät ry:nn syysseminaarissa Kotkassa 18.9. 2004 Uno Klami –
sävellyskilpailun yhteydessä; julk. Kompositio 3/2004

Hannu Pohjannoro

Kilpailu ja kilpailuttaminen, ”aito kilpailu”, kuuluu nykyään toistetuimpiin yhteiskunnallisiin mantroiin. Paljaimmillaan tämä voi tarkoittaa rahan ehdoilla toimimista, tai yksinkertaisesti vahvemman oikeutta, viidakon lakia, jonka mukaan vain nopeimmat elävät. Näin tapahtuu helposti ainakin silloin, jos vahvimalla on mahdollisuus samalla vaikuttaa kilpailun sääntöihin. Ollakseen aidosti kilpailua on siihen osallistujien oltava ainakin jossain määrin yhteismitalliset - toisiinsa verrattavissa olevia.

Kun kyse on esimerkiksi Uno Klami -sävellyskilpailun kaltaisesta tapahtumasta, mainittu yhteismitallisuus pyritään saavuttamaan asettamalla kilpailuteoksille joukko ehtoja, jotka sävellyksen on täytettävä voidakseen osallistua. Yleisimmin ehdot liittyvät teoksen ”ulkomittoihin”, kuten instrumentaatioon ja keston, sekä tietysti viimeiseen palautuspäivämäärään.

Kilpailuun osallistuminen on oikeastaan tehtäväksiantoon suostuminen siinä kuin sävellystilauksen vastaanottaminen tai säveltäjän sisäsyntyinen tarve säveltää yksi sinfonia lisää. Tilausteokseen verrattuna palkkion saaminen on tosin epävarmaa ja kantaesitys voi lykkääntyä, mutta toisaalta positiiviseksi voinee laskea ainakin sen seikan, että tuomaristo on velvoitettu suhtautumaan kaikkiin tarjouksiin samalla vakavuudella, mikä ei ole itsestään selvää muualla musiikkielämän eri alueilla, jossa esitettävät ja esittämättä jäävät teokset erotellaan toisistaan milloin milläkin perusteella.

Kilpailu on suorituksen mittaamista, ansioiden ja puutteiden punnitsemista, arvottamista. Hyvän taideteoksen ansioihin tavataan liittää esim. sellaisia termejä kuin uniikkisuus ja omaperäisyys. Kuitenkaan ne eivät riitä, ellei teos täytä niitä kulttuurisia konventioita, joiden mukaan teos hyväksytään taiteeksi. Vaikka taide mielletäänkin usein yksilöllisyyden apoteosina, sillä on myös kollektiivinen puolensa. Tekijän taiteeksi julistama teos ei ole vielä sama kuin hyvä taideteos tai edes sama kuin taideteokseksi hyväksyty. Teos voi olla kuinka ainutlaatuinen hyvänsä, mutta se ei vielä riitä: tullakseen huomatuksi, siis taiteena olemassaolevaksi, on oltava yhteisö, joku toinen, joka teoksen uniikkiuden toteaa. – Yhteisö voi olla pienikin. Kirjeessään erälle ystävälleen Charles Baudelaire kirjoittaa Aloysius Bertrandin teoksesta *Gaspard de la Nuit*: ”Eikö kirjaa, jonka Te, minä ja jotkut ystävämme tuntevat, voida syystä pitää kuuluisana?”

Taideyhteisö on heterogeeninen joukko monentyypisiä, toisiinsa eri tavoin kytkeytyneitä toimijoita. Siihen kuuluvat taiteilijoiden lisäksi mm. taiteen opettajat, taideinstituutioiden ja median edustajat, kriitikot, taiteen julkisen tuen jakajat, sponsorit sekä osaltaan myös ns.

tavallinen yleisö eli ne taidetilaisuuksissa kävijät, jotka maksavat itse lippunsa.

Teosten arviointi ja arvottaminen perustuu taideyhteisön lausuttuihin ja lausumattomiin käsityksiin taiteesta ja sen arvoista sekä siitä, millaisella painoarvolla kunkin yhteisön jäsenen lausumiin suhtaudutaan. Tämä jatkuva dialogi pyrkii vastaamaan kysymykseen ”mikä on hyvää taidetta?”. Jos sanotaan, ettei huonoa taidetta olekaan, on tarkennettava: lause voi tarkoittaa, että ”kaikki kelpaa” tai ”kaikki on taidetta”, tai ettei huonoksi arvioitu yksinkertaisesti ansaitse taiteen statusta ja nimeä. Taideyhteisön arvotuskustelun kautta myös yksittäiset teokset ja tekijät tulevat punnituksi. Jotkut kanonisoidaan, toiset jäävät taiteen kaanonin reuna-alueille ja monet putoavat sen ulkopuolelle: kulttuurinen luonnonvalinta tekee karua työtään. Menestyäkseen kilpailussa - tai ylipäättään selviytyäkseen kulttuuriviidakossa teoksen on siis sekä täytettävä odotukset (tultava hyväksytyksi taiteena) että poikettava niistä (edustettava uutta näkemystä, odottamatonta otetta).

Sävellyskilpailun tai muun tuomariston seulan läpäistäkseen teoksen on tietenkin saatava riittävän monta ääntä riittävän monelta tuomariston edustajalta. Useimmiten yhteinen näkemys syntyykin. Kuitenkin, jos mielipiteet jakautuvat voimakkaasti, ykköseksi voikin yllättäen selviytyä teos, joka on kaikkien mielestä hyvä, muttei kuitenkaan kenenkään mielestä ehdottomasti paras ja mielenkiintoisin. - Aikanaan kiistellyissä muistelmissaan Dmitri Shostakovits kirjoittaa: ”Jos kaikki hurraavat uudelle teoksellesi, peli on menetetty. Jos kaikki buuaavat, on toivoa. Jos puoli salia taputtaa ja toinen puoli buuaa, olet osunut naulan kantaan.”

Osallistuessani sävellyskilpailuun - Uuno Klami -kilpailuun en osallistunut - ainakin yritän vastata kriittisesti itselleni asettamaani kysymykseen, aionko pyrkiä aidosti omanlaiseeni tulokseen, vai ryhdynkö etukäteen laskeskelemaan teokseni mahdollisuuksia kilpailutilanteessa, esim. juryn jäsenten olettamieni esteettisten preferenssien mukaisesti, tai pyrkimällä huolehtimaan kappaleen edustavuudesta muulla tavoin. Olen huono taktikko - ja vähäiset menestykseni tällä saralla olenkin saavuttanut silloin, kun olen lähettänyt kilpailuun jo valmiin tai lähes valmiin teoksen, jonka olen suurelta osiin säveltänyt tietämättä koko kilpailun olemassaolosta vielä mitään.

Olipa voittokappale sitten sävelletty kuinka hyvänsä, kilpailuvoitolla on usein osuutensa säveltäjänjätyn julkiseen puoleen: se voi tuoda näkyvyyttä - tosin tunnetusti paljon vähemmän kuin eräiden muiden alojen kilpailuissa - ja ennen kaikkea kuuluvuutta. Jos kilpailumenestys tuo uusia esityksiä, säveltäjä on yhä enemmän säveltäjänä olemassa: runsaat esitykset tuovat usein lisää työtilaisuuksia, edelleen uusia esityksiä - sekä lisää näkyvyyttä ja taiteellis-julkista painoarvoa. Yksilöllisestä ja henkilökohtaisesta luonteestaan huolimatta säveltäminen on julkinen ammatti, eikä kilpailujen tämänkaltaista vaikutusta pidä väheksyä, joskin yksittäisen tapahtuman kohdalla vaikutus jää usein varsin lyhytaikaiseksi.

Joskus vaikutus voi olla päinvastainenkin. Eräs orkesterimuusikko kertoi menettäneensä keikat moneksi kuukaudeksi saavuttamansa merkittävän ulkomaisen kilpailuvoiton jälkeen. Ajateltiin ehkä, että ”sillä on varmaan niin paljon keikkaa, ettei se ehdi”, tai: ”se on nyt varmaan niin kallis”.

Useimmiten tilaisuudet toki lisääntyvät, ja tällöin on paljastuu se musiikkielämän raadollinen puoli, jota kilpailut osaltaan oivasti tukevat: julkisuus on yhä tärkeämpi tekijä taiteilijan menestymisessä. Voi hyvinkin olla, ettei julkisuus olekaan kiinnostunut säveltäjästä X:stä tai hänen musiikistaan, vaan *kultamitalisti*-säveltäjä X:stä, mitä kautta hänen musiikkinsakin muuttuu yhtäkkiä paljon kiinnostavammaksi.

Kilpailu pitää siis voittoa - ja uskoisin, että ammatillisen näkyvyyden, kokemusten kartuttamisen, palkintorahojen tai muun sellaisen saavuttamisen toivon lisäksi monelta osallistujalta löytyy taustalta myös yksinkertainen primitiivinen halu voittoa, olla kaikkein paras, niin irrationaalinen kuin ajatus taideteosten keskinäisen paremmuusjärjestyksen ehdottomasta määrittämisestä onkin.